

AGATA CHWASTEK

MŁODZIEŻ POZNAJE KULTURĘ ŁEMKÓW (przykład projektu edukacyjnego zrealizowanego w środowisku zróżnicowanym etnicznie i kulturowo)

Projekt „*Okrągły Stół*.” *Młodzież poznaje kulturę Łemków* zrealizowany przez Korporację Samorządową im. Józefa Dietla w Krakowie, Stowarzyszenie Łemków, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie, Miejską Bibliotekę Publiczną w Gorlicach, Gimnazjum w Sękowej (powiat gorlicki) i Gimnazjum w Słomnikach (powiat krakowski) był inicjatywą edukacyjną adresowaną do młodzieży gimnazjalnej ze Słomnik i Sękowej oraz społeczności lokalnych.

Projekt promował działania upowszechniające wiedzę o kulturze Łemków oraz postawę dialogu międzykulturowego, jako czynnika integracji społecznej i obywatelskiej. Projekt opierał się na dwóch filarach:

- I. Programie edukacji międzykulturowej dla młodzieży gimnazjalnej z Sękowej i Słomnik.
- II. Programie działalności bibliotek publicznych w środowiskach zróżnicowanych etnicznie i kulturowo, realizowanym przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie i Miejską Bibliotekę Publiczną w Gorlicach.

I. Program edukacji międzykulturowej

Zdaniem Jerzego Nikitorowicza

[...] podstawową funkcją edukacji jest przygotowanie świadomych i odpowiedzialnych pokoleń do życia w dialogu rozumiejącym i współodczuwającym; pokoleń kreujących i realizujących własną tożsamość i jednocześnie wspierającym innych w tym zakresie.¹

W raporcie dla UNESCO – Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku, opracowanym pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa, zawarto sugestie:

Jednym z zasadniczych zadań edukacji jest pomoc w przekształcaniu faktycznej współzależności w świadomą solidarność. W tym celu powinna ona umożliwić każdemu człowiekowi zrozumienie siebie samego i zrozumienie innych ludzi poprzez lepszą wiedzę o świecie [...]. Wymóg solidarności w skali planetarnej zakłada przewyżczenie tendencji do zamykania się w sferze własnej tożsamości na rzecz zrozumienia innych, opartego na poszanowaniu różnic. Odpowiedzialność edukacji w tym zakresie jest podstawowa

¹ J. Nikitorowicz, *Ku tożsamości międzykulturowej*, „Życie Szkoły”, 2005, nr 5, s. 264.

i delikatna zarazem, albowiem pojęcie tożsamości można odczytywać w dwojaki sposób: afirmacja własnej różnicy, poszukiwanie podstaw własnej kultury, umacnianie solidarności grupy mogą stanowić dla każdej jednostki postawę pozytywną i wyzwalającą, lecz złe pojęty – ten rodzaj rewindykacji utrudnia, a nawet uniemożliwia spotkanie i dialog z innymi.²

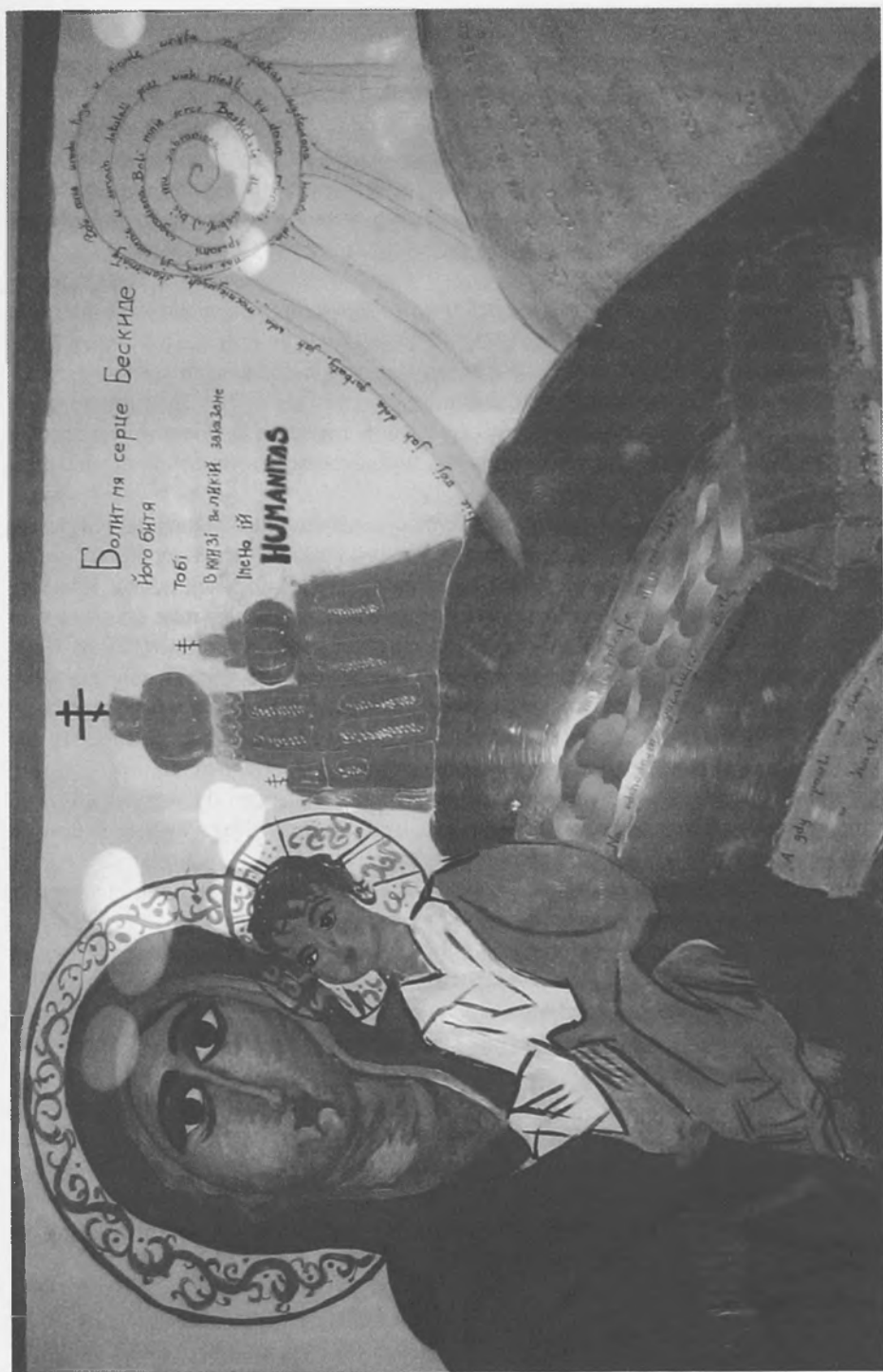
Program edukacji międzykulturowej dla młodzieży gimnazjalnej zakładał m.in.:

- poszerzenie wiedzy na temat kultury łemkowskiej,
- uwrażliwianie na „inność” i różnice kulturowe zwłaszcza w środowiskach zróżnicowanych etnicznie i kulturowo, poprzez poznanie odmienności kulturowej Łemków wyrażającej się w języku, literaturze, sztuce, muzyce, ubiorze, zwyczajach, kuchniach oraz religii,
- doświadczanie „inności” i różnic kulturowych w bezpośrednim kontakcie uczniów Gimnazjum w Słomnikach z młodzieżą łemkowską z Sękowej oraz artystami łemkowskimi w ramach spotkań realizowanych w trakcie czterech cykli lekcyjnych,
- kształcenie u młodzieży kompetencji do komunikacji międzykulturowej,
- opracowanie „międzykulturowych” treści poprzez przygotowanie publikacji polsko-łemkowskiej zawierającej m.in. scenariusze lekcji o tematyce łemkowskiej.

Program edukacji międzykulturowej realizowany był w drugich klasach wspomnianych gimnazjów. Młodzież na lekcjach języka polskiego, języka łemkowskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, geografii, sztuki i religii poznawała kulturę Łemków. Program ten składał się z czterech cykli:

1. Cykl lekcji „Język i literatura Łemków”. W ramach tego cyklu miały miejsce spotkania młodzieży gimnazjalnej z twórcami łemkowskimi: poetą Piotrem Trochanowskim i dr Heleną Duć-Fajfer.
2. Cykl lekcji „Ubiór, muzyka, sztuka Łemków”. W ramach tego cyklu zorganizowane zostały wspólne warsztaty gimnazjalistów ze Słomnik i Sękowej. Warsztaty prowadzone były przez artystów z łemkowskiego zespołu folkowego „Serencza” z Gorlic: Romana Korbicza i Mirosława Bogonia. Mocnym akcentem warsztatów był występ młodzieżowego zespołu folkowego „Ruczaj”. Integryjne spotkanie młodzieży gimnazjalnej ze Słomnik i Sękowej odbyło się na Łemkowszczyźnie w Gminnym Ośrodku Kultury i Bibliotece w Sękowej. W drodze powrotnej gimnazjaliści ze Słomnik zwiedzili cerkiew w Bielance i wysłuchali opowieści sołtysa Bielanki o Łemkach i Łemkowszczyźnie. Po tym spotkaniu gimnazjaliści rozpoczęli prace nad reklamą społeczną dotyczącą Łemków (plakaty).
3. Cykl lekcji „Potrawy i zwyczaje życia codziennego Łemków”. W ramach tego cyklu miało miejsce wspólne spotkanie młodzieży gimnazjalnej ze Słomnik i Sękowej przy „Okragłym stole” w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie pod hasłem „Jesteśmy Europejczykami. Upředzenia i stereotypy”, połączone z degustacją potraw typowych dla kuchni łemkowskiej. Europejski „okragły stół” prowadził Michał Olszewski.

² Edukacja – jest w niej ukryty skarb: raport dla UNESCO – Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa, Warszawa 1998.

4. Cykl lekcji „Religia i święta Łemków”. W ramach tego cyklu odbyły się spotkania gimnazjalistów z łemkowską pieśniarką Julią Doszną z Łosia i innymi artystami łemkowskimi m.in. Damianem Trochanowskim. Spotkaniu w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie towarzyszyło otwarcie wystawy plakatów o Łemkach wykonanych przez młodzież gimnazjalną ze Słomnik i Sękowej.

II. Program działalności bibliotek publicznych w środowiskach zróżnicowanych etnicznie i kulturowo

W *Manifeście bibliotek publicznych IFLA/UNESCO* przedstawiono wizję biblioteki publicznej jako:

- lokalnego ośrodka informacji – „wrót do świata wiedzy”, udostępniającego „użytkownikom każdego rodzaju wiedzę i informację”,
- lokalnego centrum usług, które „są oferowane w oparciu o zasadę równego dostępu dla wszystkich, niezależnie od wieku, płci, wyznania, narodowości, języka lub statusu społecznego”,
- „wiodącej siły edukacji, kultury i informacji, instytucji niezbędnej do budowania pokoju zewnętrznego i wewnętrznego – w umysłach kobiet i mężczyzn”³.

Do kluczowych zadań biblioteki publicznej w zakresie informacji, edukacji i kultury *Manifest IFLA/UNESCO* zalicza m.in. „koncentrowanie się na dialogu międzykulturowym i popieranie różnorodności kulturowej środowiska”⁴.

Obecność bibliotek publicznych w środowiskach zróżnicowanych etnicznie i kulturowo jest przedmiotem analiz IFLA – Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji, w której działa Sekcja Usług Bibliotecznych dla Społeczności Wielokulturowej. W programie działania na 2003 rok uwzględniono m.in.:

- „promowanie w zglobalizowanym społeczeństwie dostępu do wszystkich usług bibliotecznych i informacyjnych, właściwych dla mniejszości językowych, etnicznych i kulturowych,
- tworzenie strategii wspierających usługi wielokulturowe i rozwój bibliotek na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem krajów rozwijających się,
- podejmowanie działań mających na celu integrację usług multi- i etnokulturowych do zarządzania bibliotekami”⁵.

Biblioteka publiczna działając w środowisku zróżnicowanym kulturowo, ma szansę stać się kreatorem pozytywnych zmian, ukierunkowanych na dialog międzykulturowy oraz tolerancję wobec Innego.

³ *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. zespół pod przewodnictwem Ph. Gilla, Warszawa 2002, s. 99.

⁴ *Ibidem*, s. 100.

⁵ E. B. Z y b e r t, *Działania biblioteczne na rzecz społeczności wielokulturowej*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 3, s. 10.

Program wielokulturowej działalności bibliotek publicznych zrealizowany w ramach projektu przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie i Miejską Bibliotekę Publiczną w Gorlicach zakładał m.in.:

1. Skierowanie usług bibliotecznych do grup mniejszościowych i identyfikację ich potrzeb informacyjnych.
2. Nawiązanie kontaktu z przedstawicielami organizacji łemkowskich i jego utrzymanie.
3. Zapoznanie środowisk wywodzących się z grupy mniejszościowej z misją biblioteki publicznej i świadczonymi usługami.
4. Współpracę między różnymi instytucjami publicznymi i organizacjami w kierunku budowy partnerstwa (biblioteki publiczne wszystkich szczebli, szkoły, instytucje edukacyjne, organizacje pozarządowe, organizacje łemkowskie).
5. Popularyzowanie w społeczeństwie informacji na temat mniejszości narodowych i etnicznych przy współpracy środków masowego przekazu, których rolą jest m.in. skupianie lokalnych środowisk wokół inicjatyw edukacyjnych oraz kulturowych, zorientowanych ku promocji idei tolerancji.
6. Tworzenie kolekcji odzwierciedlających potrzeby mniejszości łemkowskiej (właściwie dobrany księgozbiór – gromadzenie polskojęzycznych i obcojęzycznych zbiorów).
7. Opracowanie i upowszechnianie informacji na temat Łemków. W Czytelni Zbiorów Regionalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie działa centrum informacji o kulturze łemkowskiej, natomiast w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Gorlicach został rozbudowany punkt informacyjny o kulturze Łemków.
8. Świadczenie przez biblioteki publiczne tzw. informacji powszechnej dla środowiska – IPŚ (community information service). Przedmiotem tzw. informacji powszechnej dla środowiska są takie zagadnienia jak m.in. przepisy prawne dotyczące praw człowieka i obywatela, funkcjonowanie organizacji pozarządowych i stowarzyszeń mniejszości narodowych i etnicznych z terenu Małopolski, informacja o projektach edukacyjnych realizowanych przez różne instytucje w zakresie promocji idei tolerancji i polityki antydyskryminacyjnej.

Efekty

Realizacja projektu „*Okrągły Stół*”. *Młodzież poznaje kulturę Łemków* przyczyniła się do upowszechnienia wśród młodzieży gimnazjalnej z Sękowej i Słomnik wiedzy i informacji o kulturze Łemków i Łemkowszczyźnie. Promowano metody pracy i działania aktywizujące uczniów, które realizowano w szerokim zakresie w przestrzeni pozalekcyjnej i pozaszkolnej.

Młodzież gimnazjalna doświadczała „inności” w środowisku zróżnicowanym etnicznie i kulturowo, poznając język, literaturę, sztukę, muzykę, ubiór, zwyczaje, kuchnię oraz religię Łemków. Dla większości uczniów ze Słomnik był to pierwszy bezpośredni kontakt z Łemkowszczyzną i Łemkami – mieszkańcami tej ziemi. Atmosfera i klimat miejsc, w których przebywali gimnazjaliści, skłoniła wielu z nich do głębszej refleksji nad niepowtarzalnością i bogactwem kulturowym Małopolski.

Zrealizowany przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie i Miejską Bibliotekę Publiczną w Gorlicach program wielokulturowej działalności bibliotek publicznych przyniósł oczekiwane rezultaty, m.in. nawiązano kontakt z przedstawicielami

organizacji łemkowskich, stworzono kolekcje odzwierciedlające potrzeby grupy mniejszościowej, zbudowano partnerstwo instytucjonalne wokół inicjatywy kulturalnej, promującej ideę tolerancji i dialogu międzykulturowego.

W przyszłości najważniejszym zadaniem stanie się utrzymanie nawiązanego kontaktu z organizacjami łemkowskimi oraz popularyzowanie wiedzy i informacji o przestrzeni kulturowej Łemków w społeczeństwie.

Ramowy harmonogram projektu

1. Centrum Informacji o Kulturze Łemków w WBP w Krakowie (termin: VI 2005 – XII 2005).
2. Punkt Informacyjny o Kulturze Łemków w MBP w Gorlicach (termin: VI 2005 – XII 2005).
3. Przygotowanie i druk polsko-łemkowskiej publikacji dokumentującej projekt (termin VI 2005 – XII 2005).
4. I cykl lekcji: „Język i literatura Łemków” (termin: IX 2005).
W ramach cyklu spotkania autorskie z łemkowskim poetą Piotrem Trochanowskim, które w Gimnazjum w Sękowej i WBP w Krakowie poprowadziła dr Helena Duć-Fajfer.
5. II cykl lekcji: „Ubiór, muzyka, sztuka Łemków” (termin: X 2005).
W ramach cyklu warsztaty o kulturze Łemków dla młodzieży z Sękowej i Słomnik, które w Gminnym Ośrodku Kultury i Bibliotece w Sękowej poprowadzili artyści z łemkowskiego zespołu folkowego „Serencza” z Gorlic.
6. III cykl lekcji: „Potrawy i zwyczaje życia codziennego” (termin: XI 2005).
W ramach cyklu spotkanie gimnazjalistów z Sękowej i Słomnik przy „okrągłym stole” pod hasłem „Jesteśmy Europejczykami. Upředzenia i stereotypy”. Spotkanie w WBP w Krakowie poprowadził Michał Olszewski.
7. IV cykl lekcji: „Religia i święta Łemków” (termin: 1–5 XII 2005).
W ramach cyklu spotkanie z łemkowską pieśniarką Julią Doszną z Łosia i innymi artystami łemkowskimi m.in. Damianem Trochanowskim oraz studentami filologii rosyjskiej z językiem rusińsko-łemkowskim z Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Spotkaniu w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie, towarzyszyło otwarcie wystawy plakatów o Łemkach wykonanych przez młodzież gimnazjalną ze Słomnik i Sękowej.

Pełny opis projektu „*Okrągły Stół*”. *Młodzież poznaje kulturę Łemków* dostępny jest na stronie internetowej Regionalnego Centrum Integracji Społecznej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie: www.wbp.krakow.pl/rcis.htm